

აკაკის ამავე ნაწარმოებებში თავის თავსაც დასცინის და მისი ეს ნაკლოვანებების მხილება ხარხარსაც იწვევს: აკაკი თურმე პატარაობიდანვე იცინოდა. “და ამ სიცილს ერთი კარგი უსიამოვნებაც მოუხდენია: ერთხელ ჩამოსულა ჩვენსა მეზობლის გამდელი და, მომცინარი რომ ვუნახივარ, უთქვამს: “ვუი!... ჩემი გაზრდილი ნუ მომიკვდება, ეს ბავშვი ისე იცინის, რომ სწორედ სულელი გამოვაო!” ჩემ გამდელს სწყენია ეს... წააბარაკებულან და სცემიან ერთმანეთს” (ა. წერეთელი, 1958, გვ. 9).

ამ ამბავს აკაკი ჩვეული ენამოსწრებულობითა და გონებამახვილობით, იქვე, ასე აგრძელებს: “მამაჩემს სოფელში კაცი გაუგზავნია და შეუთვლია ძიძისთვის: “აქ გამომგვარე ჩემი ხითხითა ბიჭუნა, რომ მეზობლებმა ნახონ და მტრებს თვალები დავუყენო. გამოუყვანივართ, მაგრამ წარმოიდგინეთ ყველას გაკვირვება, რომ “ხითხითა ბიჭს”, ჩვეულების წინააღმდეგ, ერთი ღიმილიც არ მომსვლია...”

ჩვენებს უფიქრიათ: ეს სწორედ შურისა და სიხარბის საქმეა, თვალი ჰკრეს, გაღალესო და ისევ საჩქაროდ დაუბრუნებივართ სოფელში” (ა. წერეთელი, 1958, გვ. 9).

სატირასა და იუმორთან ერთად აკაკის ბავშვობიდანვე დრამატული ნიჭიც აღმოჩენია. აი, რას წერს ამასთან დაკავშირებით იგი “ჩემს თავგადასავალში”: “ერთხელ ქალაქიდან ჩამოგვიტანეს ამბავი, რომ “გლუხარიჩმა” (გიორგი ერისთავი) კომედია დაწერაო და ვარანცოვის სასახლეში ითამაშესო. ამ ამბავს გულმოდგინედ ვუგდებდი მე ყურს და ბოლოს თვითონაც მოვინდომე, რომ იმგვარი რამ კითხვა-მიგებითი დამეწერა და მართლაც ავწერე ჩვენი შინაურობა, მაგალითად, როგორ აწვალებდა ჩვენი მოურავი ხალხს, მერე ბატონს აბეზლებდა; ეს ბავშვური სცენები სასახლეში სუყველას მოეწონა გარდა მოურავისა, რომელიც გულმოსული ამბობდა: “ჩემი დაცინება არაფერია, მაგრამ ვნახავ, თუ ამ ყმაწვილმა მთელი ქვეყანა არ გადიმტეროს, და ნუ აქეზებთო” (ა. წერეთელი, 1958, გვ. 57).

მოურავი მართალი აღმოჩნდა. აკაკი წერეთლის სატირული მემკვიდრეობა არის გარკვეული ასახვა და შეფასება იმ მტკივნეული საკითხებისა, რომლებიც იდგა საქართველოს ცხოვრებაში მთელი სამოცი წლის მანძილზე, მოყოლებული მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან.

აკაკი წერეთელმა სატირისა და იუმორის ყოველი ხერხი მოიმარჯვა, რათა დაეთრგუნა ყოფის სიმანინჯენი; მან მხარი დაუჭირა ახალ, მოწინავე საზოგადოებრივ მოძრაობას და მახვილი ჩასცა წარმავალ და უპერსპექტივო პროცესთა მეხოტბეებს.

აკაკი წერეთლის სატირა შეუნიღბავად გამოხატავდა ავტორის პირუთვნელ დამოკიდებულებას შექმნილი ვითარებისადმი და ამიტომაცაა მის სატირაში შეუთრიგებელი და მოურიდებელი ტონი, რაც “ჩემს თავგადასავალში” კარგადაა გამოხატული: სახაბაზოდან აკაკის ცხელი თორნეული გამოჰქონდა. ამ დროს კარებს მოსდგომოდა მათი “წუწკი წითელი ღორი”. ის აედევნა აკაკის. გაიქცა, მაგრამ ქვას ფეხი წამოკრა და წაიქცა. ღორი “მეძგერა და ზედ ამაღლიტა მჭადიო”, - ამბობს აკაკი.

ამის შემდეგ გოგო-ბიჭები მას დასცინოდნენ და - “ღორის წაქცეულოო” - ეძახდნენ. ამ დაცინვას იგი გაუმწარებია და “მეორე დღეს ცალ ხელში მჭადი

დავიჭირე და მეორეში ჯიხი და განგებ ავუარ-ჩამოვუარე გვერდით ჩემს მტერს, - მოგვითხრობს აკაკი, - წართმევას დაჩვეულმა ღორმა შემომიტირა, მაგრამ მე ვაყაყუტურად დავუხვდი და ვხეთქე თავში ჯიხი. ჩემი მტერი ალბათ ამას არ მოელოდა, რომ შეჩერდა და შამომიხორხოცდა. მაგრამ, რომ მოვუნაცვლე მეორეცა და მესამეც, იკადრა და გაიქცა. ახლა მე დავედევნე გაგულადებულნი. წინ ის და უკან მე!” (ა. წერეთელი, 1958, გვ. 53).

მსგავსი იუმორისტული მიდგომაა ასახული მოთხრობის იმავე თავში, სადაც მწერალი აღნიშნავს: “ღორზე ამ ძღვევამოსილობამ ისე გამაგულადა აღარაფრის აღარ მეშინოდა... ერთხელ პატარა შინდის ხეზე გავედი, რომელიც ზღაპრულ ალვის ხედ წარმოვიდგინე და იქით-აქეთ ყურება დავიწყე, რომ აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ხელმწიფეების სარაიები დამენახა, მაგრამ გადმოვარდი, გამხდა ბრეგვა მიწაზე და ზურგის ტკივილმა მაგრძნობინა, თუ რა ზღაპრული “ღვთისავარ გმირი” ვიყავი!” (ა. წერეთელი, 1958, გვ. 53).

თავიანთი სისხარტითა და სიხლით იქცევს ყურადღებას აკაკის “ჩემს თავგადასავალში” გამოყენებული ეპითეტები და შედარებები: “წინ მე გავრბოდი კურდღელივით და უკან ისინი (სტოროყები) მომდევდნენო კიჟინით” (გვ. 59).

“ამომიჩემა მასწავლებელმა და ყურადღებას აღარ მაქცევდა. თითქო ერთი “ჯირკი” გდებუდიყო” (გვ. 62).

“...მაქსიმოვიჩმა თვალი შემატანა და მომაყვირა: - რას აქნევ თავს ქეციანი ცხენივითაო!” (გვ. 64).

“მასწავლებელმა საბეგამ პასუხი მოუწონა აკაკის, მაგრამ გააფრთხილა “სულ ნუ ილიმები, ნუ იცინი პირუტყვივითაო” (გვ. 67).

კომიკური შთაბეჭდილების შესაქმნელად თავის პროზაში აკაკის შესანიშნავი სურათები აქვს გადმოცემული და ხატოვნად წარმოდგენილი. ლიმლის მომგვრელია აკაკის მიერ აღწერილი შემდეგი სურათი “ჩემს თავგადასავალში”. “ჯუფს ერთი უფროსი ჰყავდა და ის ასწავლიდა: “ხელში ეჭირა წკებლა და, შეეშლებოდა თუ არა ბავშვს კითხვა, უცხუნებდა და უცხუნებდა” (გვ. 58).

“ცხელი მჭადი მომედვა ბარძაყზე და მეცხუნა. მე შმაშური დავიწყე, ხელი მოუსვი, ასე რომ ავტოკლი, მასწავლებელმა შემნიშნა... დაფარვა აღარ შეიძლებოდა... ამოაყოფინეს ჯიბიდან მჭადს თავი...” (გვ. 70).

თავისი ბავშვობის ხანიდან აკაკი ასევე იგონებდა: “სული მიმდიოდა შაქარზე, მაგრამ ვინ მაქმევდა? მაგიერად, როდესაც შაქარს მტვრევას დაუწყებდნენ ხოლმე, მე მივუტყუტყულებოდი გვერდით შაქრის მტვრევებს და იქით-აქეთ შორს გაბნეულ ფხვნილს ქორივით მივჩერებოდი. სველი თითით ვიღებდი” (გვ. 55).

ბავშვობის მოგონების გარდა, მას ასეთივე მიდგომით აქვს აღწერილი “ჩემს თავგადასავალში” თავისი ცხოვრების შემდგომი ხანაც. კერძოდ, თავისი დაქორწინების ამბავი, რომელსაც იუმორისტულად გადმოგვცემს. საცოლეს დედამ და მამინაცვალმა, - აღნიშნავს აკაკი, - “სულიც არ მომათქმევინეს ისე გადამწერეს ჯვარი...” (გვ. 98).

მწერალი მზითვეის მიღებაზე ასე დასცინის თავის თავს: “დამრჩა, როგორც იმერელს, პროცესი ხელში”, ... “მე ცოლი წამოვიყვანე და მზითვეი კი სხვებმა წაიღესო...” (გვ. 100).

საკუთარი თავისადმი იუმორისტული მიდგომის გამომხატველია “ჩემს თავგადასავალში” ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი მოღვაწეობა, რომელიც კარგად გამოხატა გულმოსულმა ბესარიონ ლოლობერიძემ: “მასთან ბრძოლა შეუძლებელიაო! რა უნდა წაართვა და რა უნდა დააკლო, რომ არა აბადია რაო? ჭიმა-სმის არ დაგიდებს და საწოლ-სახურავს. მარტო ჰყეფს და იღრინებო... მართალია, ვყეფდი და ვიღრინებოდი... არ ვქენი სამსახურში შესვლა და დავრჩი ოხრად, ანუ გიჟად, როგორც ზოგიერთები ამტკიცებდნენ...” (ა. წერეთელი, 1958, გვ. 101).

მოთხრობაში ყურადსაღებია ახლობელთა იუმორისტული დახასიათება. მიუხედავად იმ დიდი პატივისცემისა, რასაც აკაკი წერეთელი იჩენდა ქართველ საზოგადო მოღვაწეთადმი, ალაგ-ალაგ იგი მათდამი დამცინავ დამოკიდებულებასაც ამჟღავნებს. ეს დაცინვა ენება მხოლოდ მათი ხასიათისა და ქცევის ზოგიერთ სისუსტესა და მათი მოღვაწეობის მხოლოდ ზოგიერთ მხარეს.

აკაკის თვალში ეს ნაკლულოვნებანი არა თუ არ ფარავენ მათ საზოგადოებრივ დამსახურებას, არამედ მნიშვნელოვან ჩრდილსაც კი ვერ აყენებენ მათ პიროვნულ ღირსებებს.

“ჩემს თავგადასავალში” იგი ალექსანდრე ორბელიანის პორტრეტს იუმორისტულ შტრიხებში ხატავს: “კაცი პატიოსანი და დიდად შესანიშნავი თავის ტომში”, მაგრამ “პოლიტიკაში ნამეტანი ფრთხილი იყო... ბნელში საუბარი უყვარდა, რადგან “ბნელაში საუბარი მიტომ სჯობს, რომ ველარავინ დაგვინახავს და ველარ შეგვიტყობსო” (გვ. 107).

ივანე კერესელიძეზე წერდა: “თუ ფული გაუჩნდებოდა “მუქთა თანამშრომლებს” სუფრას გაუშლიდა და მოიღერებდა ყელს... ჩამოიღებდა თარს... და შემოსძახებდა თავისებურად. იმას არ დასდევდა, სხვებსაც მოსწონდა, თუ არა” (გვ. 105).

ნიკო ნიკოლაძეზე მწერალი იუმორისტულად შენიშნავდა: “იმას ყოველიფერში პირველობა უნდოდა; რასაკვირველია პოეზიაშიც, რადგან კრიტიკოსობას ჩემულობდაო” (გვ. 112).

“ახირებულსა” და “ახირებულად შესანიშნავ კაცს” უწოდებდა მწერალი ალექსანდრე ყაზბეგს. და, მასზე ხუმრობით ამასაც დასძენდა: “აქტიურობაში დიდი ბეჯითობა გამოიჩინა, ბევრი როლი შეისწავლა, მაგრამ არც ერთში, გარდა ერთისა არ ვარგოდა”, - მსახიობად არაფერი შვილი იყოო” (გვ. 114).

გიორგი წერეთელს იგი “კარგად მომზადებულ” და “დიდ ნიჭიერ ახალგაზრდად” მიიჩნევდა, მაგრამ იქვე “ორთავას” უწოდებდა და ისეთ კაცად ახასიათებდა, რომელიც “ყველაფერს ეპოტინებოდა” (გვ. 110).

ანალოგიური მეთოდებით “ახასიათებს” მწერალი გრიგოლ ორბელიანს, სერგეი მესხს, დიმიტრი ყიფიანს და სხვ.

მხატვრული საშუალებების ასეთი თავისებურებაც გამოდის იმის ერთ-ერთ პირობად, რომ ჩვენს მრავალფეროვან ლიტერატურაში აკაკის სატირა გამოირჩევა თავისი სისადავით, სურათოვნებითა და დინამიკურობით.

ცნობილი იყო აკაკის “ენაკვიმატობა” მთელს საქართველოში. მისი მრავალი ენამოსწრებული გამოთქმა ობიექტზე მოულოდნელი თავდასხმის სახეს ატარებდა.

ასეთია, მაგალითად მის მიერ მოწყობილი ოინი სერგეი მესხის ძმაზე: “ნესტორ მესხი ძალიან ფაქიზი კაცი იყო, თანაც გულფიცნი: არისტოკრატიული მიდრეკილება ჰქონდა. აკაკი წერეთელი ფხიკიან იმერელს ეძახდა, ვერც იმის არისტოკრატიულობას ურიგებოდა.

აკაკის საკბილო არისტოკრატიული ელფერი ნესტორს კახეთში, ჭავჭავაძეთა ოჯახში ჰქონდა შენაძენი. აკაკი ზმირი სტუმარი იყო რედაქციისა. ლამესაც იქ ათევდა. ჩემს ძმას სერგეის ძალიან უყვარდა საზოგადოდ ცხოველები და განსაკუთრებით ჩხიკვი - მატია ჩიტი. სერგეის საწერი მაგიდა და საერთოდ, მთელი რედაქცია აფორიაქებული იყო ამ მატიასაგან...

ზაფხული იყო. თბილისის სიცხეები. აკაკის ხალს ან ჭილობს გაუფენდით იატაკზე, ზეწარს გაუშლიდით, ზეწარსავე - სახურავად. პერანგა წვებოდა. რედაქციის ამ დიდ ოთახში ვწვებოდით მე და ჩემი ძმა ნესტორიც, რომელიც იმ დროს კახეთში, ყვარელში იყო მასწავლებლად და არდადეგების გამო შინისაკენ, ქუთაისის მიმავალმა თბილისში გამოიარა... ერთხელ დილით აკაკის მზიარულ გუნებაზე, “თავის ღიმილით” გამოელვოდა. ვინც კი დაკვირვებული იყო, აკაკის ასეთი სახე იმის მეტყველი იყო, რომ პოეტს გონებაში ან ლექსი აქვს გამოკოპიტებული და ან უთუოდ რასმე იონუნჯებს. ახლაც ასე იყო, გამოვიდა თუ არა სერგეი ოთახიდან, აკაკიმ მიადახა: - სერგეი, სერგეი! ამ შენმა მატიათ სწორედ სული ამოგვართვა, ძილი არ მოგვცა და მოსვენება. იალოზე მომპარვია და რაღაცას მაკვეტებს. რა უბედურებაა - მეთქი დაუქშიე, მოვისვი ხელი და შაქრის ნატეხი შემხვდა, ვესროლე წყეულს... გაბაციაყუდა, აილო ის შაქარი და ამ შენს სახლისკაცს ნესტორს გულაღმა ბირლია რომ ეძინა შიგ ბირში ჩაუგდო შაქარი და მოკურცხლა. ვალვიძებულმა ნესტორმა რომ ეს ამბავი გაიგონა, წამოვარდა და ფურთხება დაიწყო... არა ბიძია, რაღას აფურთხებ, ის შაქარი ახლა უკვე გამდნარია შენს კუჭში, - დასძინა აკაკიმ... ნესტორი გაწიწმატდა.

ჩვენ სიცილი შეგვსკდა, აკაკი თითქო ნაწყენი იყო, ისეთი სახე მიიღო”, - წერდა თავის “მოგონებებში” დავით მესხი (დ. მესხი, 1940, გვ. 71).

აკაკის ოხუნჯობაზე, მრავალი ტიპური ნიმუშია გაბნეული მის თანამედროვეთა მოგონებებში, რომლებსაც დღემდე იკვლევენ და აგროვებენ ლიტერატურათმცოდნეები.

ამ მხრივ ყურადღებას იქცევს “თეატრი და ცხოვრების” რედაქტორის იოსებ იმედაშვილის მოგონება: “გინახავთ აკაკის ღიმილი? - შეხედეთ ამომავალ მოჭიატე მზეს - აკაკის სიცილიც წარმოვიდგებათ...”

თავის მოგონებებში იგი იმორწმებს აკაკის წერილს:

“ძმარ იოსებ!

შენი ვაზეთის ნომრები, სადაც ჩემი სცენები იყო, ახლა მივიღე და გმადლობ. სხვები კი არ მიგზავნიან, გარდა გოთუასი. “დროება” რომ არ მომდის, არ მიკვირს, მაგრამ “მათრახი” მაინც რად ენანებათ ჩემთვის, ალარ ვიცი” (ი. იმედაშვილი, 1978, გვ. 193).

დასასრულს, დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ ლიტერატურაში არავის არ გამოუმკლავნებია სამწუხაროდან სასაცილოზე, და ბირიქით, ისეთი სწრაფი გადანაცვლების უნარი, როგორსაც ამას მწერლის შემოქმედების მაგალითზე ვხედავთ. აკაკის ყოველ თხზულებაში ჩანს მისი ასეთი ნიჭი. მის

ნაწერებში ყველგან ვხვდებით პატივისცემის გამოხატვასთან ერთად ღიმილის მომგვრელ სტრიქონებს და სამწუხარო ფაქტების წარმოდგენას სიცილის ასპექტში.

ასეთია აკაკი წერეთელი საერთოდ, თავი რომ დავანებოთ მის სახელგანთქმულ გონებამახვილ და ენამოსწრებულ გამოთქმებს, რომლებშიც კარგად ჩანს მწერლის ეს უნარი.

მისი პროზაული ნაწარმოების “ჩემი თავგადასავლის” მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, აკაკი წერეთელი იყო ადამიანი, რომელიც ცნობდა თავის შინაგან ღირსებებს, იუმორისტულად იყო განწყობილი და ამიტომ ძალიან კარგად ხედავდა ყველაფერს, რაც კი წვრილმანი, არახელსაყრელი და სასაცილო იყო მის მდგომარეობასა თუ ხასიათში.

დამოწმებული ლიტერატურა

ი. იმედაშვილი, 1978 - ი. იმედაშვილი, “ჩემი ცხოვრების წიგნი”, თბ., 1978.

გ. კიკნაძე, 1972 - გ. კიკნაძე, “ქართული სატირისა და იუმორის განვითარების ისტორიისათვის”, თბ., 1972.

დ. მესხი, 1940 - დ. მესხი, “მოგონებები”, თბ., 1940.

ა. წერეთელი, 1958 - ა. წერეთელი, “ჩემი თავგადასავალი”, ტ. 7, თბ., 1958.

ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმი, N1058; E - 835,1025,1675; 5286/16,21,34,36.

MARIAM MARJANISHVILI**SATIRE-HUMOR IN AKAKI'S PROSE AND POETRY**

Majority of creations by Akaki Tsereteli and episodes from his private life is full with satirical-humorous tendencies.

He was capable of depicting both delight and resentment with the same manner of distinction. Akaki definitely had unique talent to cover glorious deeds and splendid feelings with tender nimbus. Meanwhile he had incredible ability to unmask or devastate the spotted object.

Akaki revealed huge satirical talent from childhood time. His mother noticed his expressions full of wittiness and smartness from the very beginning and remarked: "my children inherited their father's wit only with small modification".

His creation "My adventure" clearly depicts the unveiled private attitude of the writer towards the circumstances of that time.

Despite humorous episodes from his childhood, this book is the description of next period of his life, story of his marriage which the author represents with his manner of humor and satire.

Generally, satirical inheritance of Akaki is a certain kind of description and evaluation of painful issues which Georgia faced during the whole sixty years. He used all his skills of humor and satire to suppress the ugliness of existence, support new, leading societal movement and restrain the kowtowers of fleeting, unpromising processes.